

Оқытудың әдістерінің
классификациясын жа
сау

*Орындағандар: Мергенбаева А.
Тұрысбек Д.*

Тексерген: Алиева Ж. Н

Мазмұны

- 1. Оқыту әдістері мен тәсілдері*
- 2. Оқыту әдістерінің жіктеу мәселесі*
- 3. Танымдық іс-
әрекет әдісінің классификациясы*
- 4. Ю.К. Бабанский классификациясы*
- 5. Көрнектілік әдістемесі*
- 6. Проблемалық баяндау әдісі*
- 7. Оқытудың практикалық әдістемесі*

Әдіс – оқу-

тәрбие жұмыстарының алдында тұрған міндеттерді дұрыс орындау үшін мұғалім мен оқушылардың бірлесіп жұмыс істеу үшін қолданатын тәсілдері.

Әдіс арқылы мақсатқа жету үшін істелетін жұмыстар ретке келтіріледі. Оқыту әдістері танымға қызығушылық туғызып, оқушының ақыл-ойындамытады, ізденуге, жаңа білімді түсінуге ықпал етеді. Оқытуда ең басты нәрсе – оқушылардың танымдық жұмыстары.

Оқыту әдістері ең анық фактілерді білуді қамтамасыз етеді, теория мен тәжірибенің арасын жақындатады.

Тәсіл – оқыту әдісінің элементі. Жоспарды хабарлау, оқушылардың зейінін сабаққа аудару, оқушылардың мұғалім көрсеткен іс-қимылдарды қайталауы, ақыл-ой жұмыстары тәсілге жатады.

Тәсіл оқу материалын түсінуге үлес қосады.

Оқыту тәсілдерінің түрлері:

- ой, зейін, ес, қабылдау, қиялды жақсарту тәсілдері;
- мәселелі жағдаят тудыруға көмектесетін тәсілдер;
- оқушылардың сезімдеріне әсер ететін тәсілдер;
- жеке оқушылар арасындағы қарым-қатынасты басқару тәсілдері.

2. Оқыту әдістері және оларды жіктеу мәселесі.

Әдістер белгілі бір негіз бойынша топтарға бөлінеді.

XIX ғасырдың 20-30 жылдарында Б.Е. Райков, К.П.

Ягодский түсіндіру, тәжірибелік, зерттеу, зертханалық әдістерін жетілдірді.

Оқушылар сөзден, кітаптан, көрнекіліктен, тәжірибелік жұмыстардан білім алады. Осыны ескеріп 20-30 жылдарда Н.М. Верзилин, Е.Я. Голант сөздік, тәжірибелік, көрнекілік әдістерін ұсынады.

Қазір компьютерлік жүйелер арқылы білім алу мүмкіндігі бар.

М.А. Данилов (1899-1973), Б.П. Есипов (1899-1967)

дидактикалық мақсатқа жету үшін қолданылатын әдістерді топтастырды. Олар: білім алу, іскерлік және дағдыларды қалыптастыру, білімді қолдану, шығармашылық іс-әрекет, бекіту, білім, іскерлік, дағдыларды тексеру.

Аталған авторлардың пікірлері бойынша оқыту әдісі - дидактикалық мақсатқа жету үшін оқушылардың іс-әрекетін реттеп, ұйымдастыру тәсілдері.

Бұл саралауда әдістер оқытудың алдында тұрған міндеттермен сәйкестендірілген.

Н.С.Д. М.И.

Оқыту әдістерін жіктеу

Қазіргі уақытта оқыту әдістерінің оншақты классификациясы бар. Білім көзін жалпы белгі ретінде алып оқыту әдістерінің классификациясы жасалған. Бұрыннан келе жатқан басты көздердің саны үшеу болды: практика, көрнекілік, сөз. Мәдениет прогресінің барысында оған тағы біреу – кітап қосылды, ал соңғы жылдары қағазсыз ақпарат көзі – жаңа компьютер жүйелерімен қоса видео қосылды. Бұл классификацияда бес жалпы әдіс бөлінеді: практикалық, көрнекілік, сөздік, кітаппен жұмыс, видеоәдіс. Бұлардың әрбіреуі әр түрлі модификацияда (түрін өзгерте алады) бола алады.

Орнына немесе негізгі дидактикалық мақсатына қарай әдістердің классификациясы. Классификацияның жалпы белгісі ретінде сабақтағы бірізділікті кезеңдер және сонда орындалатын мақсаттар болады. Соған мына әдістер бөлінеді:

- а) білім алу;**
- б) іскерліктер мен дағдыларды қалыптастыру;**
- в) білімді қолдану;**
- г) шығармашылық іс-әрекет;**
- д) бекіту;**
- е) білімді, іскерлікті, дағдыны тексеру.**

3.Танымдық іс-әрекет типіне қарай әдістердің классификациясы:

- ❖ түсіндірмелі – иллюстративтік;
- ❖ репродуктивтік (қайталап айту);
- ❖ проблемдік баяндау;
- ❖ бөліктік-іздеушілік (эвристикалық);
- ❖ зерттеушілік.

Оқушылардың белсенділігінің дәрежесіне қарай классификация:

- белсенді;
- пассивті.

3. Танымдық іс-әрекеттің типіне қарай оқыту әдістерін классификациялау

Мұнда мынадай оқу әдістері бөлінеді: түсіндірмелі-иллюстративтік ақпараттық-рецептивтік (қабылдау) әдіс. Оны сипаттайтын белгілер:

- оқушыларға білім «дайын» күйінде ұсынылады;
- мұғалім әр түрлі тәсілдермен осы білімдерді меңгеруді ұйымдастырады;
- оқушылар білімді қабылдауды (рецепция) және ұғынуды жүзеге асырады, оларды өзінің есінде қалдырады.

Рецепция (қабылдау) кезінде ақпараттың бүкіл көздері (сөз, көрнекілік және т.б.) қолданылады, баяндаудың логикасы индуктивтік және дедуктивтік жолмен жүзеге асырылуы мүмкін.

4.Ю.К.Бабанскийдің классификациясы бойынша оқыту әдістері

Оқу-танымдық іс-әрекетті
ұйымдастырудың және
жүзеге асырудың әдістері

оқу-танымдық іс-
әрекетті
ынталандырудың және
себептендірудің әдістері

қадағалаудың және өзін-өзі
қадағалаудың әдістері

5. Көрнекілік әдісі. Әл-Фараби "Оқытудың негізгі әдісі - көрнекілік" деп, оның мақсаттарын, тәсілдерін (түсіндіру, әсерлендіру, есте қалдыру) ұсынады. Оқу материалын меңгеру көп жағдайда оқыту процесінде қолданылатын көрнекі құралдарға және техникалық құралдарға байланысты.

Көрнекілік әдісі оқытудың сөздік және тәжірибелік әдістерімен өзара байланыста қолданылады және құбылыстармен, объектілермен оқушыларды таныстырғанда олардың сезім мүшелеріне әсер етіп, алуан түрлі сурет, көшірме, сызба арқылы құбылыс, процесс, объектілердің символдық бейнелерін немесе оларды табиғи күйінде қабылдайды. Қазіргі мектепте осы мақсатпен экрандық және техникалық құралдар кеңірек қолданылады. Көрнекілік әдістерін шартты түрде екі үлкен топқа бөлуге болады: иллюстрация және демонстрация.

Иллюстрация әдісі арқылы оқушыларға иллюстрациялық құралдар – атап айтсақ: плакат, кесте, картина, карта, тақтадағы суреттер, үлгілер көрсетіледі.

Демонстрацияның (көрсету) оқыту әдісі ретіндегі ерекшеліктері Демонстрация әдісі арқылы заттармен құбылыстар тәжірибе жасау арқылы немесе техникалық құралдардан, кино-фильмдерден, диафильмдерден көрсетіледі.

Оқытудың көрнекілік әдісінің шарттары:

- **көрнекіліктің оқушылардың жасына сәйкестігі;**
- **көрнекілікті сабақтың керек сәтінде қолдану;**
- **демонстрацияланған затты барлық оқушылардың көруі;**
 - **иллюстрацияның бастысын, мәндісін нақты бөлу;**
 - **құбылыстарды демонстрациялау кезінде берілетін түсініктерді мұқият ойластыру;**
 - **демонстрацияланатын көрнекіліктің оқу материалы мазмұнымен сәйкес келуі**

Түсіндірмелі-иллюстративтік әдіс.

Бұл әдіс арқылы оқушылар ақпараттарды меңгереді.

Оны басқаша ақпараттық-рецепция (қабылдау) әдісі деп атайды.

Осы әдіс арқылы мұғалім дайынақпараттарды оқушыларға түрлі құралдармен түсіндіреді, алоқушылар ақпараттарды түсініп, естерін десақтайды.

Ақпараттар әңгіме, дәріс, түсіндіру, кітап, қосымша құралдар, көрнекі құралдар арқылы беріледі. Мұғалім – есептер шығарады, теоремаларды дәлелдейді, жоспар құруға үйретеді. Оқушылар - мұғалімнің іс-әрекетін қайталайды, тыңдайды, көрнекіліктеріне қарайды, заттармен жұмыс істейді, оқиды, бақылайды, жаңа оқу материалдарын бұрынғы білімдеріне қосады.

Түсіндірмелі-

иллюстративтік әдіс арқылы адам зат жинақтаған тәжірибені азуақыт ішінде беруге болады.

Оның пайдасығасырлар бойы тексерілген және көпелдерде қолданылады.

Репродуктивтікәдісмұғалімненұйымдастырушылыққабілеттіталапетеді.

Мұғалімсөздік, көрнекілік,
тәжірибелікәдістерарқылыжаңаоқуматериалынтүсіндіреді,
алоқушыларолардытапсырмалардыорындауүшінқолданады.

Оқушыларғаберілетіннұсқауларжетілдіріліп,
жауаптарыбарбағдарламаланғаноқулықтаржасалуда.
Оларғаауызшатүсіндіру, қалайжұмысістеудіайтуменқатар,
жұмысістеугекерексызбалар, киноданүзінділеркөрсетіледі.
Білімніңкөлемікөпболғандарепродуктивтікәдістүсіндірмелі-
иллюстративтікәдіспенбіргеқолданылады.

**Репродуктивтікәдісбағдарламалықоқ
ытументығызбайланысты.**

**Оларқылытәжірибелікжұмыстаратқа
рылады.**

**Оқушыларөзбетіменмеңгереалмайты
нын,**

**оларүшінмүлдемжаңатақырыптарды
репродуктивтікәдіспенберукерек.**

Мәселелікәдісті қолданғанда оқушылар орындайтын іс-әрекеттен шығармашылық іс-әрекетке көшеді.

Бастауыш мектептің оқушылары мәселелік міндеттерді өз бетімен шеше алмайды,

сондықтан мұғалім оларға мәселені шешу жолдарын көрсетеді, мәселені толықтай өзі шешеді. Оқушылар мәселені шешпесе де, танымдық қиындықтарды шешу жолдарын көреді.

Мәселелікәдістің орта және жоғары сыныптарда пайдасы көп.

"Токты күшейту және әлсірету үшін, температура нықөтеруге және түсіру үшін не істеу керек?" - деген сұрақтар мәселелік сұрақтар

6.Проблемалық баяндауәдісі

орындаушылықтан шығармашылық іс-әрекетке өтпелі болады.

Оқытудың белгілібіркезеңінде оқушылар өздігінен проблемдікміндеттердішешугеәлдері келмейді, сондықтан мұғалім проблеманызерттеудің жолынкөрсетеді, олушін оның шешімінбастанаяғына шейінбаяндайды. Оқытудың мұндай әдісінде оқушылар қатысушы емес, тек бақылаушылар ғана, бірақта олартанымдық қиыншылықты шешугебайланыстыжақсы сабақ алады.

Дедуктивтік әдіс арқылы мұғалім ережелерді, формулаларды, заңдарды түсіндіріп, оны оқушы меңгереді.

Аталған әдіс оқу материалын тез меңгеруге көмектесіп, абстрактылы ойлауды дамытады.

Оны теориялық материалдарды оқуға, есептер шығаруда қолданғандұрыс.

Эвклидтің элементарлық геометриясы дедуктивтік әдіспен оқытылады.

Бірақ оқушылардың дайындығын қатаң түрде ескеру керек. Егер олар кейбір ұғымдарды, теорияларды білсе, онда мұғалім оларды жеке кезең және құбылыстарды меңгерту үшін қолданады.

Дедукция әдісі арқылы оқушы өзі білетін қорытындыларды, ережелерді, ғылыми заңдарды бақылау жүргізгенде, тәжірибе жасағанда, жаттығу жазғанда қолданады. Мысалы, теңіз кемелерінің қанша тонна жүк көтеретінін білу үшін Архимед заңы қолданылады. Жазбаша жаттығу жазғанда белгілі грамматикалық ережелер қолданылады.

Индуктивтік әдіс. Индукция - латын сөзі.
Оқушыларды белгілі бір қорытындыларға әкелу.
Алдымен оқушыларға жеке заттар,
құбылыстар түсіндіріледі,
фактілерден қорытындылар шығартады.
Индукция әдісінде дедукциямен бірге қолданылады.
Осы әдіс арқылы ой-тұжырымдарын жасау -
оқытудың логикалық негізі болып табылады.
Оқу пәнінің мазмұны,
логикасы бағдарламасын индукция әдісін қолдануды тал
ап етеді.
Индукция әдісі бастауышыныптарда жиі қолданылады
. Себебі бұл жастағы балалар нақты жеке құбылыстарға
қызығады. Олардың кейбір белгілерін анықтап, талдап,
қорытындылар жасайды.
Осылайша жасалған ұғымдарын сез арқылы айтады.
Осы кезден бастап дедукция әдісі қолданыла бастайды.

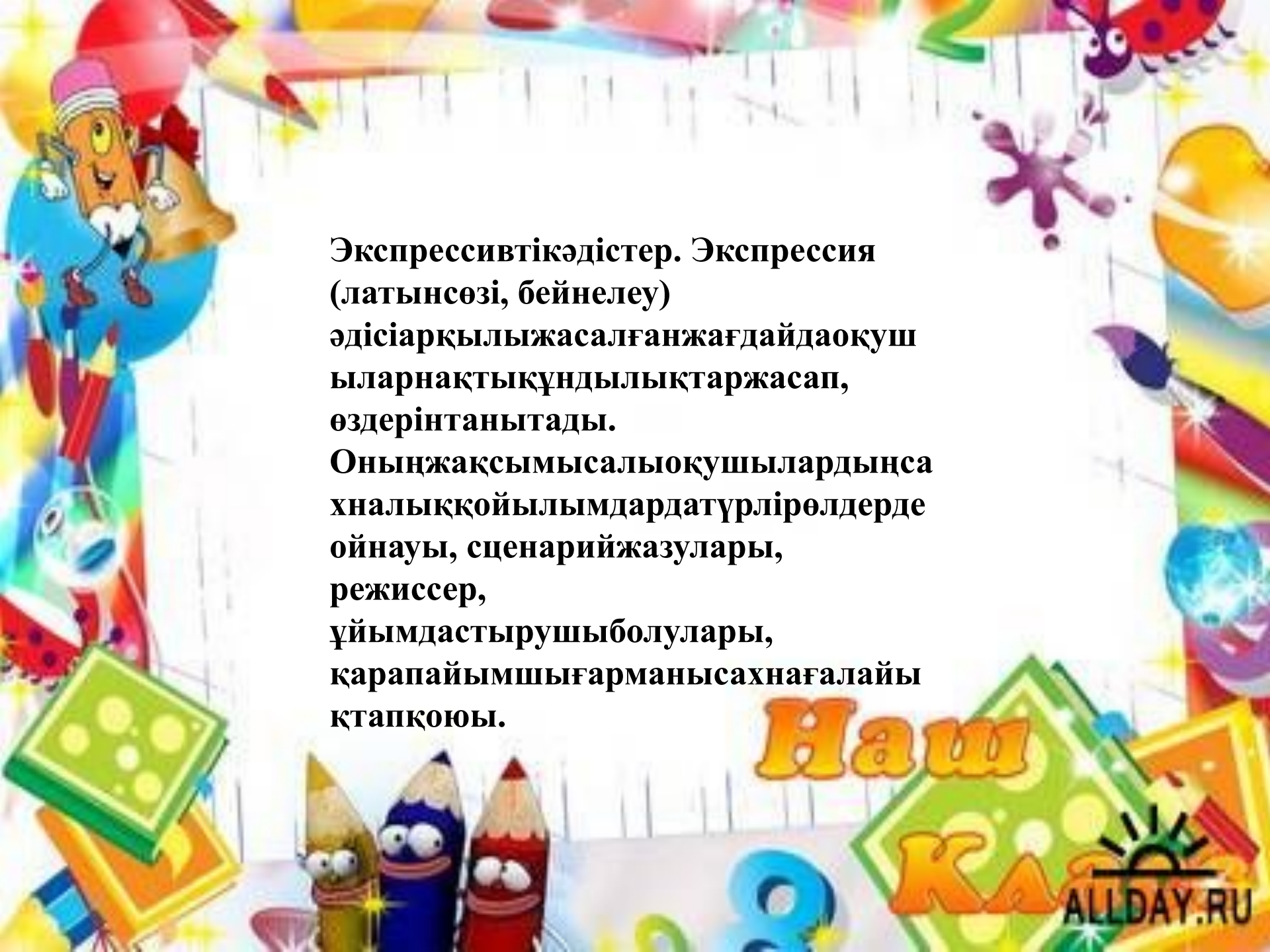

Импрессивтік әдістер. Импрессия (латын сөзі, әсер, толғаныс, сезім) әдісі арқылы балалармен жастар немесе ересектер шығарма және оның авторы туралы ақпарат алып, оны талдап, шығарманың негізгі идеясына айтады. Оқушы шығарманың негізгі идеяларының кейіпкерлерінің мінез-құлқымен, жүріс-тұрысымен салыстырады, өзінің сөзімен ісіне ойлана қарай бастайды.

Осы әдісті әдеби шығармаларды, сахналық ойылымдарды, кинофильмдерді, сәулет өнері, саз өнері шығармаларын және адамның мінез-құлқын талдау үшін қолдануға болады.

Бұл әдісті тиімділігі ең алдымен шығармаларды іріктеуге, мұғалімнің оқушыларды әсерлендіребілуіне, оқушылардың өз ойын басқалармен бөлісе алуына байланысты.

**Экспрессивтікәдістер. Экспрессия
(латынсөзі, бейнелеу)
әдісіарқылыжасалғанжағдайдаоқуш
ыларнақтықұндылықтаржасап,
өздерінтанытады.**

**Оныңжақсымысалыоқушылардыңса
хналыққойылымдардатүрлірөлдерде
ойнауы, сценарийжазулары,
режиссер,
ұйымдастырушыболулары,
қарапайымшығарманысахнағалайы
қтапқоюы.**

Наш

Ка

Ынталандыруәдісі

Қызығушылықтыңүштүрі:

- іс-әрекеткедегеноңкөзқарастыңболуы;
- танымныңбаланыжақсысезімгебөлеуі;
- іс-әрекеттіңбаланыынталандыруы.

Оқыту процесіндебаланыңоқуіс-

әрекетінеоңкөзқарасынтуғызукерек.

Оқылыпотырғанматериалдыңоқушынытебірентуі,

қуанышқабөлеуі, таңқалдыруы,

аяушылықсезімінтудыруысабақтыңмақсатынажетудітезд

етелі

Жауапкершіліктіқалыптастыруәдістері.

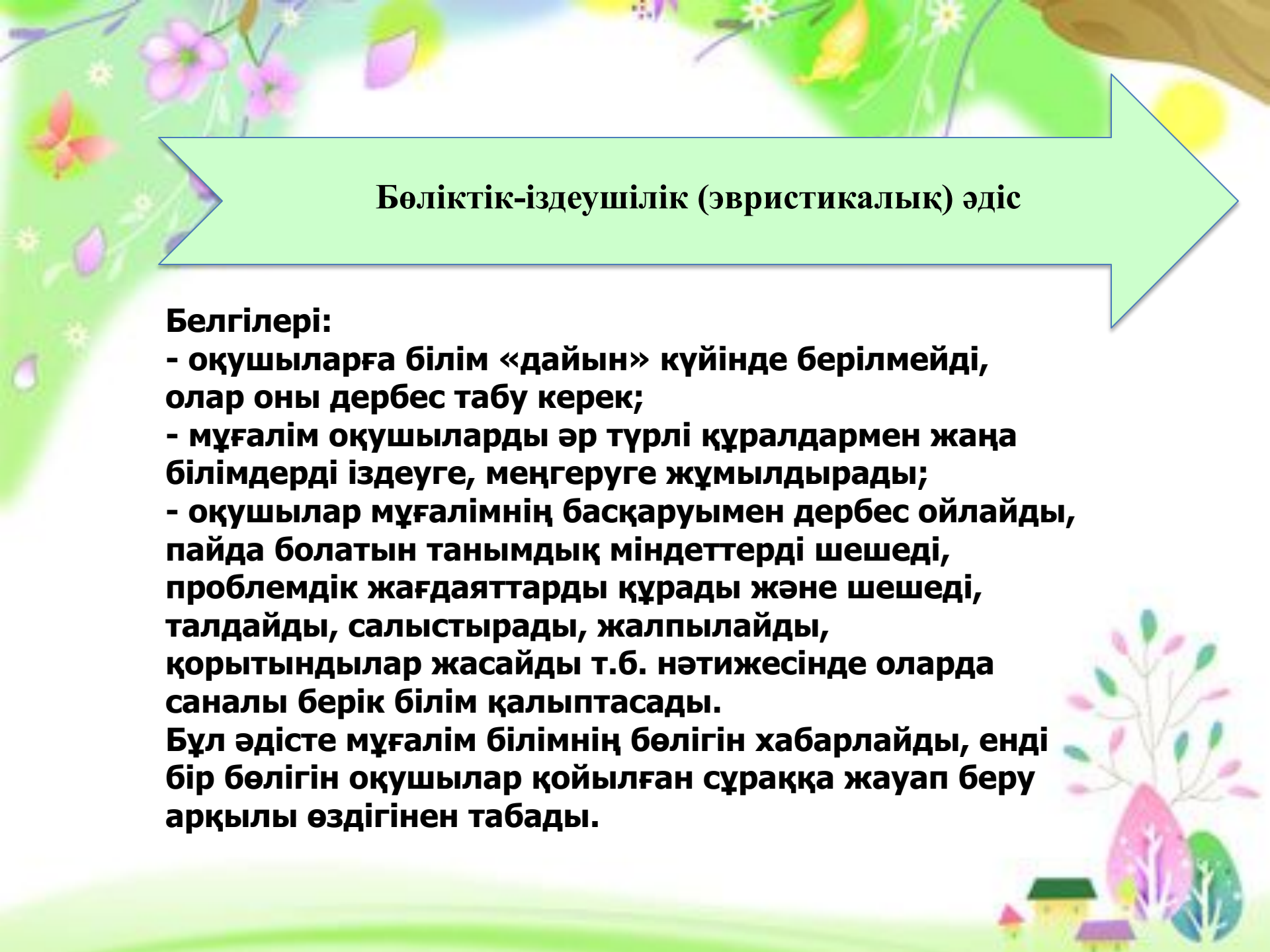
Тәсілдері:

- оқушығаоқудыңөзінежәнеқоғамғапайдасынтүсіндіру;
- талапқою;
- талаптардыорындауғаүйрету;
- өзміндеттерінжақсыатқаратындардымадақтау;
- керекжағдайдажазалауәдісінқолдану;
- оқушығакемшіліктерінайтып,

олардытүзетугекөмектесу.

Оқушығаоқудыңөзінежәнеқоғамғапайдасынтүсіндіруүшінмұғалімөндірістіңдамуынағылымныңқалайәсереткенінайтып, білімділіккеңбекөнімділігінарттырып, жаңашылдыққаәкелетініндәлелдейді.

Бөліктік-іздеушілік (эвристикалық) әдіс

Белгілері:

- оқушыларға білім «дайын» күйінде берілмейді, олар оны дербес табу керек;**
- мұғалім оқушыларды әр түрлі құралдармен жаңа білімдерді іздеуге, меңгеруге жұмылдырады;**
- оқушылар мұғалімнің басқаруымен дербес ойлайды, пайда болатын танымдық міндеттерді шешеді, проблемдік жағдаяттарды құрады және шешеді, талдайды, салыстырады, жалпылайды, қорытындылар жасайды т.б. нәтижесінде оларда саналы берік білім қалыптасады.**

Бұл әдісте мұғалім білімнің бөлігін хабарлайды, енді бір бөлігін оқушылар қойылған сұраққа жауап беру арқылы өздігінен табады.

Зерттеушілік әдіс

- мұғалім оқулармен бірге проблеманы/мәселені/ қояды;
 - оқушыларға білім хабарланбайды, олар өздері проблеманы зерттеп, шешу арқылы білімге ие болады;
 - мұғалімнің іс-әрекеті проблемалық міндетті шешу барысында оперативті басқаруға сай келеді;
 - оқыту процесі жоғары қарқындылықпен сипатталады, үлкен қызығушылықпен жүреді, алынған білім тереңдігімен, беріктігімен, іскерлігімен ерекшеленеді.
- Зерттеушілік оқыту әдісінің тиімді жағы – білімді шығармашылықпен меңгереді, ал кемшілік көп уақытты және мұғалім мен оқушылардан көп еңбекті, қуатты талап етеді.

Оқытудың практикалық әдістері

Жаттығу

- әрекетті меңгеру немесе оның сапасын көтеру мақсатындағы мақсатты түрде ұйымдасқан қайтадан қайталайтын оқыту әдісі болып табылады.
Дұрыс ұйымдастырылған жаттығу сыз оқу және практикалық іскерліктер мен дағдыларға ие болу мүмкін емес.

Лабораториялық әдіс

- оқушылардың өздігінен эксперимент, зерттеу жұмыстарын жүргізуіне негізделеді. Тәжірибелер жеке немесе топта жүргізілуі мүмкін. Проблемдік / зерттеушілік / лабораториялық әдіс сіресеті імді. Онда оқушылар өздері зерттеудің болжамын анықтайды, оны орындаудың жолдарын белгілейді, қажетті материалдарды және приборларды таңдайды

Практикалық әдіс

оқушылар алған білімді практикалық міндеттерді, есептерді шешуде қолданады. Бұл әдістің функциясы – білім мен іскерлікті тереңдету, қадағалау және түзету танымдық іс-әрекетті ынталандыру /стимулдау/ міндеттерін шешу

Дидактикалық ойындар

шындықты моделдейтін арнайы құрылған жағдайлар, оқушылар олардың шешімдерін табуға тиісті. Бұл әдістің функциясы – танымдық процесті ынталандыру

Бинарлықәдістербір-
біріментығызбайланыстыоқытуменоқудыңтәсілдерін (хабарлау,
міндеттерқою, мұғалімніңтапсырмаберуі, оқушылардыңтыңдауы,
жаттығуларорындауы, есептершығаруы, мәтіндіоқуы, т.б.)
қолданудыталапетеді. Мысалы,

мұғалімоқушыларғафактілерменережелердіхабарлайды,
заттардыкөрсетеді, фактілердіңмәнінтүсіндіреді, оларғасұрақтарқояды.

Егеронытәсілдердіңарасындатүсіндірутәсілдері,
дәлірекайтсақфактілердіталдау, салыстыру, хабарлау, т.ббасымболса,
ондаоқытуәдісінтүсіндірмелідепатауғаболады. Егернегізгітәсіл -

ақпараттарды, фактілердіұсынуменшектелсе, (мысалы:

мұғалімоқушыларғаережелердіжаттаудыұсынады,
бірақереженіңмәнінтүсіндірмей, оныжаттаутәсілінайтады),

ондаоқытуәдісіақпараттық- хабарлау,

немесеоныжайғанахабарламаәдісідепатайды.

Осығансәйкесбіріншіжағдайдаоқушыларзаттардыбақылап,
фактілердіесіндесақтайды,

мұғалімніңтүсіндіргенінтындайдыжәнеойелегіненөткізеді,
ақпараттықсұрақтарғажауапіздейді. Бұлжердеоқуәдісірепродуктивтік,
дәлірекайтсақжаңаереженіоқушылардайынкүйіндемеңгереді
(оқушыларфактілердіталдап, ережелершығармайды).

Егероқытуәдісіхабарлауәдісіболса, оқудыңнегізгітәсіліжаттау,
оқушылардыңүлгібойыншажұмысістеуі.